

סוג הבחינה: בגרות

מועד הבחינה: קיץ תשע"ח, 2018

מספר השאלון: 022271

נספחים: נספח א — כרזה לשאלה 13

נספח ב — עמוד שער לשאלה 14

היסטוריה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים. יש לענות על שלוש שאלות — על שאלה אחת מפרק ראשון או מפרק שני, ועל שתי שאלות מפרק שלישי.

פרק ראשון	—	—	—	—	—	—
<u>א</u> : פרק שני						
פרק שלישי	—	—	—	—	—	—
סה"כ	—	—	—	—	—	—

ג. חומר עזר מותר בשימוש:

- (1) שני ספרי הלימוד שנעשה בהם שימוש בכיתה (בנושאים בית שני א ערים וקהילות; בונים מדינה במזרח התיכון).
- (2) המחברת האישית של התלמיד.
- (3) כל החומרים שנעשה בהם שימוש בתהליך הלמידה.

ד. המלצה לחלוקת זמן:

פרק ראשון או שני — כ־40 דקות
פרק שלישי — כ־90 דקות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שם לב: הבחינה מתחילה בעמוד 3.

אם למדת את הנושא **בית שני** – **ממדינת מקדש לעם הספר** ענה על **אחת** מן השאלות 1-3 ב**פרק הראשון**.
אם למדת את הנושא **ערים וקהילות בימי הביניים** (בגדד **אן פראג**) ענה על **אחת** מן השאלות 4-9 ב**פרק השני**.

פרק ראשון – בית שני: ממדינת מקדש לעם הספר (30 נקודות)

אם למדת נושא זה, ענה על **אחת** מן השאלות 1-3.

1. השלטון הרומי בארץ-ישראל

א. החוקרים אריה כשר ואליעזר ויצטום חושבים כי ההתנהלות של הורדוס הושפעה מן הקנאה שלו בחשמונאים. לדבריהם: [החשמונאים] סימלו יותר מכל גורם אחר בימי הבית השני את הריבונות היהודית במיטבה [...] ואת הזיכרונות הלאומיים הנערצים ביותר [...] [הורדוס] אומנם חיסל פיזית ומדינית את בית חשמונאי, אך הוא לא הצליח לסלקו מהזיכרון הלאומי וההיסטורי.

(מעובד על פי: א' כשר וא' ויצטום, **הורדוס: מלך רודף ורדוף**, אוניברסיטת חיפה וכתר, 2007, עמ' 361)

קרא את קטע המקור שלפניך, וענה על השאלות שאחריו.

כשעלה הבחור אריסטובולוס [החשמונאי] בן שבע־עשרה על המזבח [...] להקריב את הקורבנות, והוא לבוש בבגדי הכוהנים הגדולים, ועשה את עבודת הקודש, יפה וגבה קומה מכפי גילו ומדמותו נשקפת במידה רבה מאוד גדולת משפחתו, עבר את ההמון גל של חיבה אליו, וזָכַר מעשי אבותיו עמד לפניהם [...] והיו שמחים ונגרשים כאחד, קראו אליו בְּרָכוֹת כַּךְ שחיבת ההמונים נעשתה גלויה לעין. [...] למראה כל אלה החליט הורדוס להוציא לפועל את המזימה שזמם על הנער. [...] [הוא הזמין את אריסטובולוס ליריחון] ומאחר שמזג [האוויר] במקום חם, התאספו כולם ועמדו ליד הבריכות הגדולות שהיו סביב החצר וציננו עצמם בחום הלוהט של צוהרי היום. [...] הורדוס ציווה על חבריו שיטבילו את אריסטובולוס בחשכה היורדת, כאילו בדרך משחק, והם לא הרפו ממנו עד שחנקוהו לגמרי. כך נרצח אריסטובולוס.

(מעובד על פי: יוסף בן מתתיהו, **קדמוניות היהודים**, ספר חמישה עשר, 51-56, תרגום א' שליט, ג, עמ' 167-168)

הסבר כיצד קטע המקור תומך בדברי החוקרים.

הצע הסבר נוסף (מלבד הקנאה) ליחס של הורדוס כלפי החשמונאים. בסס את הסברך על עובדה היסטורית **אחת**. (16 נקודות)

ב. קבע **שני** תבחינים (קריטריונים) להשוואה, והשווה על פיהם בין שלטון הורדוס ובין השלטון של הנציבים הרומיים. מה אפשר ללמוד מהשוואה זו? (14 נקודות)

2. רבן יוחנן בן זכאי

קרא את הקטע שלפניך וענה על השאלות שאחריך.

רבן יוחנן בן זכאי (ריב"ז) היה מהבולטים בחכמי ירושלים בדור החורבן [...]. יחסו למרד ולמעשי הקנאים היה שלילי. הוא לא מילא תפקיד במאורעות של שנות המרד, כנראה משום שהתנגד לו. בתקופת שלטון הקנאים בעיר [...], הצליח ריב"ז להתחמק [מן העיר] בעורמה. שני תלמידיו נשאוהו החוצה בארון מתים, ובהגיעו אל מחנה הרומאים [הם] הושיבוהו ביבנה.

חלוקות הדעות בשאלת הערכתו המוסרית של המעשה שעשה ריב"ז, והוא זכה בכינויים רבים, מן "נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק" בפי תלמידיו, ועד "בוגד" בפי כמה מן ההיסטוריונים. תהיה הערכתנו למעשהו אשר תהיה, עלינו לזכור שריב"ז היה נאמן לדרכו [...] ולא ראה עצמו חייב נאמנות לקנאים, שאת דרכם שנא. בתחום התורה וההלכה – שבו ראה את מקומו – [הוא] פעל באמונה, והוא הראשון שהעמיד על כנה* את תורת ישראל אחר החורבן.

(מעובד על פי: א' רפפורט, תולדות ישראל בתקופת הבית השני, עמיחי, תשל"ו, עמ' 223)

* שיקם את מעמדה

- א. נסח שאלת **בסיס אחת** ושאלת **הרחבה אחת** שחשוב לדעתך לשאול בעקבות קריאת הקטע. אין לכתוב שאלות הכתובות בשאלון זה.
- הסבר את החשיבות של שאלת **ההרחבה** שכתבת ללימוד הנושא שבו הקטע עוסק.
- (16 נקודות)
- ב. לדברי כותב הקטע: בתחום התורה וההלכה – שבו ראה את מקומו – [רבן יוחנן בן זכאי] פעל באמונה, והוא הראשון שהעמיד על כנה את תורת ישראל אחר החורבן.
- בדברים אלה יש דעה של כותב הקטע וגם עובדה היסטורית. הסבר מהי הדעה של הכותב ומהי העובדה ההיסטורית.
- בסס את הסברך על עובדה היסטורית שאינה כתובה בקטע. (14 נקודות)

3. תקופת בית שני – מבט על

קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלות שאחריך.

במהלך תולדות עם ישראל מראשיתו ועד ימינו – קיים מתח הכרחי וטבעי בין התפיסה הדוגלת באטימות והסתגרות בפני העולם הרחב, הנתפס כעוין ומסוכן, ובין התפיסה הרואה בפתיחות מבוקרת וקליטת השפעות מסוימות – דבר מבורך, בריא ומעשיר.

(מעובד על פי: י' לוי, 'הורדוס, האיש ותקופתו', בתוך: מ' נאור [עורך], **המלך הורדוס ותקופתו**, יד יצחק בן-צבי, תשמ"ז, עמ' 5)

- א. על פי הקטע, הצג את שתי התפיסות שיש בעם היהודי בנוגע לקשרים עם העולם הרחב. לפי דעתך, איזו משתי התפיסות היה ראוי שהיהודים יאמצו בימי הבית השני? בסס את עמדתך על עובדה היסטורית אחת. (16 נקודות)
- ב. מתוך ספר הלימוד בנושא "ממדינת מקדש לעם הספר" שממנו למדת, בחר במקור היסטורי אחד (מילולי או חזותי) שבו באה לידי ביטוי אחת התפיסות שהצגת בסעיף א. ציין מראה מקום מדויק למקור שבחרת (שם הספר, שם המחבר ומספר עמוד), והסבר כיצד אחת התפיסות שהצגת באה לידי ביטוי במקור זה. (14 נקודות)

פרק שני — ערים וקהילות בימי הביניים (30 נקודות)

בפרק זה ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת:
 ערים וקהילות בימי הביניים: **בגדד** (שאלות 4-6) או פראג (שאלות 7-9)

עיר מדגימה — בגדד

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 4-6.

4. האדב

לפניך קטע ממכתב אישי שכתב נער יהודי בעיר מוסלמית לחברו. קרא אותו, וענה על השאלות שאחריו.

[...] ועתה, אחי, באלוהים, לא אוכל לצאת מן הבית בשום פנים מכמה טעמים. בראשונה, [מפני] שאני יושב ולומד חוכמת הרפואה, לשון, תלמוד ומדע הפלא*, וקיבלתי תמורת ישיבתי בבית ולימודי עשרים וחמישה דינר, בתנאי שלא אצא, ואפילו לא אל בית המרחץ [...]
 ועתה, אינני מאמין שהתקופה הזאת תיגמר פעם [...] כבר יושב אני בבית כל כך הרבה זמן, שלא נופלת עליי עינו של אדם [...] ואני מאמין כי מעצרי נגזר מן ה' יתעלה ואינו באשמותי, כפי שאמר איוב, עליו השלום: "יסגר על איש ולא יפתח".

מחל נא על קיצור תשובתי זו [...] ועתה, אחי, השבעתיך [...] אל תמנע ממני מכתביך [...] בתשובה להערתך בפתיקתך, שאינך יכול להגיע אלי בגלל אבי; יהא נא בואך השכם בבוקר, בזמן צאתך מבית הכנסת יום-יומיים בשבוע, כי אבי [עובד] בבית החולים משעה מוקדמת של הבוקר עד קרוב לצוהרים. אז נוכל לשוחח.

* מחשבת הדת

(מעובד על פי: ש"ד גויטיין, **סדרי חינוך בימי הגאונים ובית הרמב"ם, מקורות חדשים מן הגניזה**, מכון בן צבי, תשכ"ב, עמ' רא-רב)

א. הסבר מהו רעיון האדב, וכיצד הוא בא לידי ביטוי במכתב. בסס את תשובתך על דוגמה אחת מן המכתב. (16 נקודות)

ב. הסבר **יתרון אחת** ו**חסרון אחת** לשימוש במכתב אישי כמקור היסטורי ללימוד נושא היהודים בעולם המוסלמי. בסס את תשובתך על הכתוב במכתב. (14 נקודות)

5. ראש הגולה

הקטע שלפניך לקוח מתוך כתב המינוי של הקתוליקוס (ראש הקהילה הנוצרית הנסטוריאנית בח'ליפות). קרא אותו, וענה על השאלות שאחריו.

הופיעה קבוצה מן הנוצרים [...] והם הסכימו [...] כי יש לבחור אותך לראשות דתם ולשמירת ענייניהם [...] וליישוב סכסוכים בבוררות צדק בין החזק לחלש שבהם [...] יוצאת פקודת הח'ליף למנות אותך לקתוליקוס [...] ולציין אותך בפני כל שאר בני מעמדך על ידי הזכות ללבוש בגדי השרד המקובלים לקתוליקוס בבתי התפילה שלכם [...]

כמו כן ניתנת פקודה [...] שבעניין גביית מס הגולגולת תדאג לגבייתו [...] וגביית המס תהיה בבת אחת כל שנה [...] וניתנת לך [גם] הרשות להתערב כבורר בסכסוכיהן של קהילות הנוצרים ולשפוט בצדק את החלש בריבו עם החזק ולהוביל אל דרך הצדק.

(מעובד על פי: א' גרוסמן, ראשות הגולה בנבל בתקופת הגאונים, מרכז זלמן שזר, תשמ"ד, עמ' 59-60)

א. נסח שאלת **בסיס אחת** ושאלת **הרחבה אחת** שלדעתך חשוב לשאול בעקבות קריאת הקטע. אין לכתוב שאלות הכתובות בשאלון זה.

הסבר את החשיבות של שאלת **ההרחבה** שכתבת ללימוד הנושא שהקטע עוסק בו.
(16 נקודות)

ב. קבע **שני** תבחינים (קריטריונים) להשוואה, והשווה על פיהם בין הקתוליקוס הנוצרי לבין ראש הגולה של היהודים. מה אפשר ללמוד מהשוואה זו?

(14 נקודות)

.6 היהודים בעיר המוסלמית – מבט על

קרא את הקטע שלפניך וענה על השאלות שאחריו.

חלקי העם היהודי המפוזרים על פני ארצות רבות הם חטיבה חברתית אחת. אולם יש בפיזור גם כדי לגרום שכל חלק וחלק של חטיבה זו יהיה שייך באותו הזמן גם לחברה אחרת, כלומר לחברה הסובבת הלא-יהודית. אלא שטיב השייכות הזו שונה במהותו מן השייכות אל הכלל היהודי [...] לכאורה שכנות המגורים אינה אלא עובדה פיזית, אך לאמיתו של דבר קובעת השכנות הפיזית שייכות חברתית יסודית. אנו רשאים לדבר על שייכות חברתית בכל מקום שבני אדם מקיימים ביניהם קשרים כלשהם למילוי צורכיהם. לפי הגדרה זו, מהווים היהודים בכל מקומות מושבותיהם חלק מגופה של החברה הסובבת. הם ממלאים בחברה זו תפקידים מסוימים, והרבה מצורכיהם שלהם מתמלאים על ידה.

(מעובד על פי: י' כ"ץ, **מסורת ומשבר**, מוסד ביאליק, תשי"ח, עמ' 19)

- א.** על פי הקטע, העם היהודי השתייך לשתי חֲבֵרוֹת שונות בימי הביניים. הצג את ההשתייכות לכל אחת מהן. הסבר את הגורמים להשתייכות של היהודים בעיר המוסלמית ל**כָּל** אחת משתי החברות האלה. (16 נקודות)
- ב.** מתוך ספר הלימוד בנושא "ערים וקהילות", בחר במקור היסטורי **אחד** (מילולי או חזותי) שבו באה לידי ביטוי השתייכות שהצגת בסעיף א לאחת משתי החברות. ציין מראה מקום מדויק למקור (שם הספר, שם המחבר ומספר עמוד), והסבר כיצד השתייכות **אחת** שהצגת באה לידי ביטוי במקור זה. (14 נקודות)

עיר מדגימה – פראג

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 7-9.

7. מאפייני ההנהגה של הקהילה היהודית

בקטע שלפניך יש התייחסות של חוקרים אחדים לתקנה מסוימת. קרא את הקטע וענה על השאלות שאחריו.

לדעת שמעון עפשטיין [...] באו לגרמניה מהגרים מארצות המזרח עם שתי נשים [...] קשה להעלות על הדעת ש[מתקן התקנה] יחייב אנשים אלה לפרק את התא המשפחתי שלהם, שהוקם עוד לפני בואם אל אשכנז, אלא אם כן חשש שיהודי גרמניה ילמדו ממעשי המהגרים.
[...]

לדעת זאב פלק [...] הגורם העיקרי לקביעתה [של התקנה] הוא השפעת המציאות בחברה הנוצרית הסובבת [...] היהודים שישבו בערים הללו [...] שמעו בוודאי על הבעיה ולמדו להבין גם תקלות בקרב משפחותיהם. [...] מעמדה של האישה היהודית נשתנה בינתיים לטובה וקרנה עלתה בעיני אנשי הדור, ושוב לא ראו הצדקה לכך שתחלק את זכויותיה עם צרתה [אישה נוספת]. הדעת נותנת שיש להתחשב בגורם חשוב זה, שכן הייתה זיקה בין המציאות והמגמות בחברה הנוצרית ובין החברה היהודית.
[...]

[לדעת אברהם גרוסמן] המניע העיקרי לתקנה קשור בפעילות הכלכלית של יהודי גרמניה באותה עת. [...] רבים מיהודי גרמניה עסקו באותם ימים בסחר בין לאומי ושהו תקופה ממושכת בארצות רחוקות [...] לא ייפלא כלל אם הסוחרים היהודים נשאו להם לעיתים אישה שנייה במרחקים, בהימצאם בדרך תקופה כה ממושכת.

(מעובד על פי: א' גרוסמן, חסידות ומורדות, מרכז זלמן שז"ר, תשס"ג, עמ' 127-129)

א. מהי התקנה שהחוקרים דנים בה בקטע זה? הסבר את הדמיון בין תקנה זו לתקנה אחרת שלמדת עליה.
(14 נקודות)

ב. נסח לקטע כותרת המשקפת את תוכנו. הסבר באמצעות שתי דוגמאות מן הקטע כיצד הכותרת שניסחת משקפת את תוכנו.
(16 נקודות)

הקטע שלפניך מתאר את התיישבות היהודים בפראג. קרא אותו וענה על השאלות שאחריו.

בשנת 1067 שוב באו הרבה יהודים לפראג והביאו איתם מתנות גדולות ונתנו אותן לנסיך וְרְטִיסְלֵב [...] ואף לבישוף יְרוֹמִיר. הם ביקשו שייתנו להם לשבת בעיר פראג הישנה והקטנה יותר, והבטיחו שברצונם להתנהג ביושר, בנאמנות ובצדק, ולא לפגוע באף אחד. נוסף לכך הם רוצים לעזור לנסיך על ידי מתן מאתיים מטבעות כסף [כל] שנה, כמס כללי, ותשלומים אחרים, לעזור פי שניים מן הנוצרים, ואם לא יקפידו על זאת, יגרשו אותם לא רק מן העיר הזאת אלא מכל הארץ, ויחרימו את רכושם.

הנסיך והבישוף שמו לב לדבריהם אלה, שנאמרו בנימוס, והרשו להם לקנות [ברובע] אויזד שנים־עשר בתים לא גדולים, ולא יותר. והם עשו כך. תכף ומיד הם קנו את הבתים. והם בנו להם בבתים מרתפים למטה בקרקע ולמעלה עליות גג. כך הם מצאו להם קן שם, עד שכעבור שלושה חודשים נמצאו בשנים־עשר הבתים האלה שבע־מאות (נפש), ואף יותר מזה. כאשר נודע לנסיך שהם כה רבים, אסר עליהם להכניס יותר, אולם הם המשיכו לעשות כך, על אף האיסור.

(מעובד על פי: ב"צ דינור, ישראל בגולה, כרך א, דביר, תשי"ט, עמ' 321)

א. נסח שאלת **בסיס אחת** ושאלת **הרחבה אחת** שלדעתך חשוב לשאול בעקבות קריאת הקטע. אין לכתוב שאלות הכתובות בשאלון זה.

הסבר את החשיבות של שאלת **ההרחבה** שכתבת ללימוד הנושא שהקטע עוסק בו.
(16 נקודות)

ב. קרא את הפריביליגיה שבעמוד 51 בספר הלימוד.

קבע שני תבחינים (קריטריונים) להשוואה, והשווה על פיהם בין ההתיישבות של היהודים בפראג ובין ההתיישבות של היהודים בשפייר. מה אפשר ללמוד מהשוואה זו?
(14 נקודות)

קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלות שאחריו.

חלקי העם היהודי המפוזרים על פני ארצות רבות הם חטיבה חברתית אחת. אולם יש בפיזור גם כדי לגרום שכל חלק וחלק של חטיבה זו יהיה שייך באותו הזמן גם לחברה אחרת, כלומר לחברה הסובבת הלא-יהודית. אלא שטיב השייכות הזו שונה במהותו מן השייכות אל הכלל היהודי [...] לכאורה שכנות המגורים אינה אלא עובדה פיזית, אך לאמיתו של דבר קובעת השכנות הפיזית שייכות חברתית יסודית. אנו רשאים לדבר על שייכות חברתית בכל מקום שבני אדם מקיימים ביניהם קשרים כלשהם למילוי צורכיהם. לפי הגדרה זו, מהווים היהודים בכל מקומות מושבותיהם חלק מגופה של החברה הסובבת. הם ממלאים בחברה זו תפקידים מסוימים, והרבה מצורכיהם שלהם מתמלאים על ידיה.

(מעובד על פי: י' כ"ץ, **מסורת ומשבר**, מוסד ביאליק, תשי"ח, עמ' 19)

- א.** על פי הקטע, העם היהודי השתייך לשתי חברות שונות בימי הביניים. הצג את ההשתייכות לכל אחת מהן. הסבר את הגורמים להשתייכות של היהודים בעיר הנוצרית ל**כל אחת** משתי החברות האלה. (16 נקודות)
- ב.** מתוך ספר הלימוד בנושא "ערים וקהילות", בחר במקור היסטורי **אחד** (מילולי או חזותי) שבו באה לידי ביטוי השתייכות שהצגת בסעיף א לאחת משתי החברות. ציין מראה מקום מדויק למקור (שם הספר, שם המחבר ומספר עמוד), והסבר כיצד השתייכות **אחת** שהצגת באה לידי ביטוי במקור זה. (14 נקודות)

פרק שלישי — בונים מדינה במזרח התיכון (70 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 10-14 (לכל שאלה — 35 נקודות).

שים לב: מותר לענות רק על אחת מן השאלות 13-14 (המעבר לרב-תרבותיות או עיצוב זיכרון השואה).

10. פרשת אלטלנה

בשני קטעים שלפניך באות לידי ביטוי העמדות של הצדדים המעורבים בפרשת אלטלנה. קרא את שני הקטעים, וענה על השאלות שאחריהם.

קטע א:

כתבנו מוסר: אוניית הנשק של אצ"ל התחמקה ממקום מעגנה [מול כפר ויתקין] והגיעה אור ליום ג' לחוף תל אביב.

[...]

חיילי אצ"ל בצבא ההגנה ערקו ממחנות הצבא ומעמדותיהם בקווי החזית ורצו בכל הדרכים אל מקום מעגן האונייה כדי להכריע בכוח הנשק את המערכה.

[...]

אנשי האונייה שידרו סיסמאות ברמקול, ובהן דברי השמצה כלפי ממשלת ישראל, וקראו לתושבי תל אביב להתקומם נגדה.

[...]

במשך היום שררה בעיר התרגשות זעם עם התגרות אצ"ל בממשלת ישראל ובצבאה.

[...]

נודע כי אצ"ל החליט להשתמש בכוח נגד צבא ההגנה, ובעזרת חייליו וגדודיו להוריד את המטען מהאונייה. מכוניות משוריניות של אצ"ל הופיעו ברחובות והשתלטו על כמה רחובות הסמוכים לנמל.

(מעובד על פי: דבר, 23 ביוני 1948)

קטע ב:

תל אביב עמדה אתמול בסימן של הזדעזעות עמוקה עד היסוד בהישמע טרטור היריות של מכוונות ירייה ותותחים מכיוון שפת הים. הד היריות נשמע לסירוגין החל משעה 12:00 בצוהריים עד 16:00 אחר הצוהריים וסיפר לתושבי תל אביב כי הפעם מכוונת האש מול חיילים עבריים.

ההכנות שנעשו החל מהבוקר על ידי "צבא ההגנה לישראל" [...] בישרו לתושבי העיר שהממשלה הזמנית החליטה להמשיך במשחק הדמים.

[...]

החל משעות הצוהריים זרמו רבים מתושבי תל אביב לשפת הים והאזינו לשידורים מעל סיפון האונייה.

באמצעות רמקולים שודרו מן האונייה הקריאות לחוף: "הבאנו נשק חדיש", "אנו מבקשים רשות לרדת לחופי המולדת".

כן נשמעו קריאות ביקורת נגד "ממשלת ישראל" על התנהגותה המחפירה כלפי אוניית הנשק.

(מעובד על פי: המשקיף, 23 ביוני 1948)

א. נסח לכל אחת משני הקטעים כותרת המשקפת את עמדת הכותב בנוגע לפרשת אלטלנה. הסבר, באמצעות דוגמה

מכל קטע, כיצד כל כותרת שניסחת משקפת אחת מן העמדות בפרשת אלטלנה. (19 נקודות)

ב. בחר באחד מן הקטעים, וכתוב עובדה היסטורית אחת הנזכרת בו, וביטוי אחד הנזכר בו ומשקף את העמדה האישית של הכותב.

האם אתה תומך בעמדת כותב הקטע שבחרת או מתנגד לה? בסס את תשובתך על המציאות ההיסטורית בתקופה שבה התרחשה פרשת אלטלנה.

(16 נקודות)

11. קליטת העלייה הגדולה

לפניך שני בתים מן השיר "שְׁרָלְיָה" מאת חוה אלברשטיין, המתאר את הזיכרונות האישיים של המשוררת ממחנה העולים "שער העלייה". קרא אותם, וענה על השאלות שאחריהם.

את הסיפור הזה מתחילים מהסוף	"קול ציון לגולה"* , כל שעה שפה אחרת,
אונייה עם נוסעים הגיעה אל החוף	הרדיו מנגן, יושבים כמו גולים במחנת,
אנשים עייפים בארץ חדשה	כמו ליד התנור, יושבים ומתחממים,
עומדים מול שער גדול מסתכלים בו בשתיקה	מבינים כל מילה, שרים את השירים
אנשים מקצה הזמן, מקצה האור והחיים,	ובבוקר חוזרים אל השפה החדשה,
בבגדים עבים, בצעדים כבדים.	שוברת שיניים אדישה וקשה
שום דבר לא היה כמו בהבטחות	כל התוכניות הפכו לחלומות
הבטיחו ארץ חמה, היו רוחות וסערות,	מחליפים מקצוע, מחליפים את השמות,
הג עף בחורף, הרצפה מלאה סירים.	מחליפים זיכרונות, מקשטים את העבר,
הכול ספוג במים, שמיכות הפוך מפולין	שם כולם נסיכים היו וזה מה שנשאר.
כולם מתייפחים אבל אני עוד ישנה	היה פסנתר בכל חדר, אורות סוסים בחצר
כמו נסיכה אמיתית – ישנה עם מטרייה	כל מילה היא אמת, אמת פחות או יותר...

* תחנת רדיו ישראלית ששידרה בשפות זרות

- א. נסח שאלת **בסיס אחת** ושאלת **הרחבה אחת** שלדעתך חשוב לשאול בעקבות קריאת השיר. אין לכתוב שאלות הכתובות בשאלון זה.
- הסבר את החשיבות של שאלת **ההרחבה** שכתבת ללימוד הנושא שבו השיר עוסק. (18 נקודות)
- ב. האם לדעתך שיר המתאר את הזיכרונות האישיים של המשוררת הוא מקור אמין ללימוד הקשיים של העולים? עיין בספר הלימוד ובחר במקור **אחד** (מילולי או חזותי) המתאר קושי של העולים. ציין מראה מקום מדויק למקור שבחרת (שם הספר, מחבר ומספר העמוד), והסבר כיצד המקור שבחרת תומך במתואר בשיר או סותר אותו. (17 נקודות)

12. נושא שלא נלמד – מלחמת סיני

בשנת 1956 יצאה ישראל למלחמת סיני ("מבצע קדש") נגד מצרים. בין החוקרים יש ויכוח על המניעים של ישראל לצאת למלחמה הזאת.

קרא את שני הקטעים שלפניך, וענה על השאלות שאחריהם.

קטע א:

מגמת התפשטות רבת עוצמה אפיינה הן את האינדואולוגיה הציונית הן את החברה הישראלית. על ישראל שָׁרְתָה הרגשה כללית, משותפת לאישים בולטים כמו דיין [הרמטכ"ל] וכן גוריון, כי ההישגים הטריטוריאליים שהניבה מלחמת 1948 לא מיצו את חזון הארץ המובטחת. "בכייה לדורות" – במילים אלה הגדיר בן גוריון את ההחלטה שלא לכבוש את מזרח ירושלים ואולי גם חלקים של הגדה המערבית [יהודה ושומרון].

[...]

מלחמת סיני הייתה מלחמת התפשטות, שהרי אדריכליה, בן גוריון ודיין, קיוו שתוליד לכיבוש וסיפוח שטחים מצריים בחצי האי סיני [...]. כשהובאה היציאה למלחמה לאישור הממשלה, הכריז בן גוריון על מגמתו לכבוש את סיני ואת מצרי טיראן ולהחזיק בהם "עד סוף כל הדורות".

(מעובד על פי: ב' מוריס, **מלחמות הגבול של ישראל: 1949-1956**, עם עובד ומכון טרומן, תשנ"ו, עמ' 438, 459)

קטע ב:

הכרעות מדיניות עשויות להיות מושפעות מחלומות ישנים [...]. אך בסופו של דבר קובעים השיקולים הענייניים [...]. לכן [...] מה שחייב לקבוע עבור ההיסטוריון בבואו לסכם את המדיניות שהוא מתאר ומנתח הן ההכרעות שונקטו בפועל.

מה שחשוב הוא העובדה המוצקה שברובה של אותה התקופה קיבלה ישראל את הדין [גבולות שביתת הנשק שנקבעו ב-1949], ואף שלא ראתה ב"מפת הגבולות הנוכחית מפה טובה בפני עצמה", הסתפקה בגבולות אלה ושאפה לבססם.

ההרהורים של בן גוריון [על כיבוש סיני] לא נבעו מאותה "מגמת התפשטות רבת עוצמה שאפיינה את האינדואולוגיה הציונית", אלא ממצוקות ביטחוניות ממשיות. רצועת עזה מעולם לא נחשבה נחלת אבות, וכיבושה הוצע אף על פי שלאיש לא היה עניין של ממש להשתלט עליה.

(מעובד על פי: מ' בר און, **גבולות עשנים**, יד יצחק בן-צבי ואוניברסיטת בן-גוריון, תשס"א, עמ' 203)

א. הצג את העמדה של כל אחד משני החוקרים בוויכוח על המניעים ליציאה למלחמת סיני.

הצע סוג נוסף של מקורות שתוכל להיעזר בו כדי לגבש עמדה משלך בוויכוח זה. נמק את הצעתך. (20 נקודות)

ב. הכותבים של שני הקטעים הם היסטוריונים ישראלים. הכותב של קטע א לא השתתף במלחמת סיני, ואילו הכותב של קטע ב היה ראש לשכת הרמטכ"ל בזמן המלחמה.

הסבר כיצד הרקע האישי של כל אחד משני ההיסטוריונים יכול להיות גם יתרון וגם חיסרון בכתיבתם על

מלחמת סיני. (15 נקודות)

שים לב: מותר לענות רק על אחת מן השאלות 13-14.
 אם למדת את נושא **המעבר לרב־תרבותיות**, ענה על שאלה 13.
 אם למדת את נושא **עיצוב זיכרון השואה**, ענה על שאלה 14.

13. המעבר לרב־תרבותיות

א. עיין בכרזה שבנספח א. הסבר כיצד רעיון הרב־תרבותיות בישראל בא לידי ביטוי בכרזה. בסס את תשובתך על שני רכיבים מן הכרזה.

הצג יתרון אן חיסרון של השימוש בכרזה זו ללימוד נושא הרב־תרבותיות בישראל.
 (20 נקודות)

ב. קבע שני תבחינים (קריטריונים) להשוואה, והשווה על פיהם בין החברה בישראל בתקופת "כור ההיתוך" ובין החברה בישראל בתקופת הרב־תרבותיות. מה אפשר ללמוד מהשוואה זו?
 (15 נקודות)

14. עיצוב זיכרון השואה

א. בנספח ב מובא עמוד השער של אחד מגיליונות השבועון "דבר השבוע".
 עיין בנספח ב והסבר כיצד בעמוד שער זה בא לידי ביטוי היחס לשואה שהיה מקובל בישראל בתקופה שבה גיליון זה יצא לאור. בסס את תשובתך על שני רכיבים מעמוד השער.
 הצג יתרון אן חיסרון של השימוש בעמוד השער ללימוד על היחס לשואה שהיה מקובל בישראל בזמן שהגיליון יצא לאור.

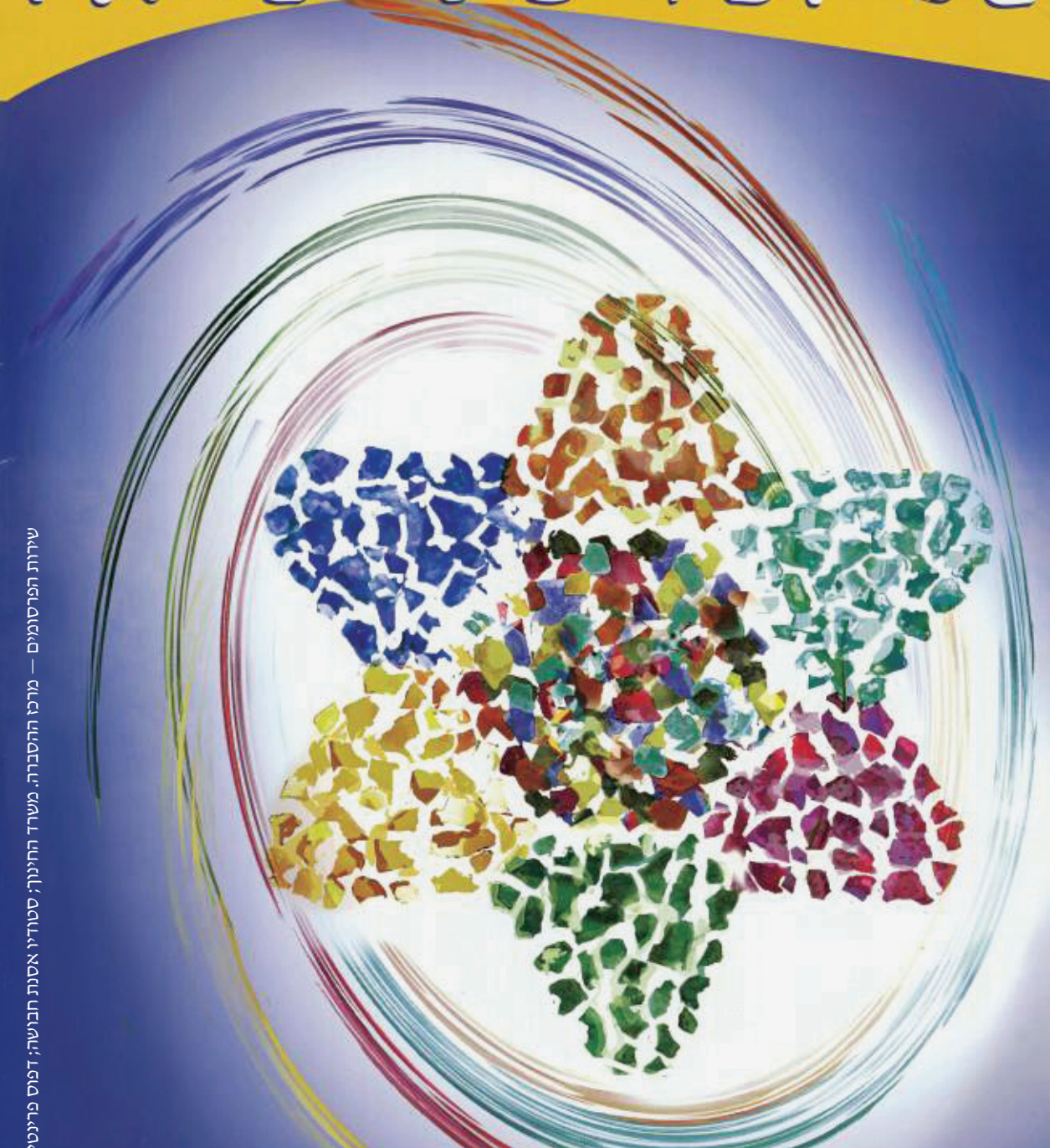
(20 נקודות)

ב. קבע שני תבחינים (קריטריונים) להשוואה, והשווה על פיהם בין היחס בישראל לניצולי השואה בתקופה שקדמה למשפט אייכמן ובין היחס אליהם בתקופה שלאחריו. מה אפשר ללמוד מהשוואה זו?
 (15 נקודות)

בהצלחה!

נספח א
(לשאלה 13)

52 למדינת ישראל

שירות הפרסומים – מרכז ההסברה, משרד החינוך, סטודיו אסנת חבושה; דמוס פוינטבי; תש"ס – 2000

שונים אבל שווים

יחדיו במירקם חברתי תרבותי מגוון

נספח ב
(לשאלה 14)

